

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อในประเพณีฮีดตรงของชาวดำบลป่าสังข์ อำเภอ จตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของ ประเพณีฮีดตรงในภาคอีสาน เพื่อศึกษาความเชื่อในประเพณีฮีดตรงของชาวดำบลป่าสังข์ อำเภอ จตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด และเพื่อวิเคราะห์ประโยชน์และคุณค่าของประเพณีฮีดตรงที่มีต่อ ชาวดำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด

จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีฮีดตรงในภาคอีสานพบว่าการฮีดตรง คือ การ รดน้ำพระภิกษุสามเณรที่ชาวบ้านมีมติเหตุสมควรและมีคุณสมบัติความเหมาะสม เพื่อเป็นการยก ย่องเชิดชูพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาโดยมีการคัดเลือกพระภิกษุสามเณรเพื่อเข้าประกอบ พิธีฮีดตรง ซึ่งการคัดเลือกนั้นมีการดูจากจริยาวัตรหรือบุคลิกภาพของพระภิกษุหรือสามเณรรูปนั้น ว่ามีงดงามหรือเป็นที่นับถือเคารพยกย่องของพุทธศาสนิกชนทั่วไป เพื่อนิมนต์มาประกอบพิธี กรรมการฮีดตรงเมื่อมีการคัดเลือกแล้วก็ประกอบพิธีซึ่งในพิธีก็จะเริ่มจากการตั้งกองฮีดก่อนจนถึง ฮีดตรงโดยใช้ฮีดตรง เมื่อประกอบพิธีฮีดตรงเสร็จแล้วก็จะมีการเรียกพระภิกษุรูปนั้นไปตามลำดับ ขั้นที่ได้รับการฮีดแต่ละครั้งไปตามลำดับ ดังนั้นการฮีดตรงเป็นพิธีกรรมที่สามารถจัดได้ทุกโอกาส เพราะเมื่อชาวบ้านหรือสังคมในชุมชนนั้นพร้อมที่จะจัดก็จะนิมนต์พระภิกษุสงฆ์สามเณรเข้า ประกอบพิธีในกาลต่อไป

พิธีเถราภิเษกฮีดตรงเป็นงานประเพณีโบราณที่ชาวอีสานได้รับมาปฏิบัติจาก ราชอาณาจักรลาวในอดีตและกระทำสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนเป็นพิธีที่ชาวพุทธอีสาน ประกอบขึ้นเพื่อประโยชน์อย่างน้อย ๒ ประการ คือเพื่อเป็นการถวายชั้นยศหรือสมณศักดิ์แด่ พระมหาเถระ พระสงฆ์สามเณรผู้ทรงคุณและปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ อีกนัยหนึ่งกล่าวกันว่านอกจากจะ เป็นสิริมงคลแก่ผู้เข้าร่วมพิธีดังกล่าวแล้วเชื่อกันว่าผู้เข้าร่วมนั้นจะประสบแต่ความสุขสวัสดิ์ เจริญ ด้วยจตุรพิธพรคืออายุ วรรณะ สุข และกำลังสติปัญญา พร้อมลาภยศ เพราะถือว่าเป็นผู้ได้ร่วม ฮีดตรงพระมหาเถระผู้มีความรู้ทางธรรม และจะได้รับส่วนแห่งบุญวาสนาบารมีของท่านเหล่านั้น

ดังนั้น ในสมัยโบราณหากมีพิธีเถราภิเษกฮีดตรง ณ ที่ใดแล้ว ผู้คนจะหลั่งไหลเข้าร่วม พิธีเป็นจำนวนมาก การพิธีดังกล่าวเกี่ยวข้องกับชั้นยศของพระสงฆ์อย่างไรนั้น ลำดับชั้นสมณศักดิ์

ของพระสงฆ์อีสานในครั้งโบราณ นิยมถือตามแบบอย่างมาจากกรุงศรีสัตตนาคนหุต และเมืองหลวงพระบางในอดีต ซึ่งแบ่งเป็นลำดับชั้นได้ ดังนี้ ๑. ชั้นสำเร็จ (แบ่งแห่งเรียก สมเด็จ) ๒. ชั้นชา (ปรีชา) ๓. ชั้นกุ (ครู) ๔. ชั้นราชกุ (สำหรับครูบาอาจารย์สอนลูกเจ้านาย) ๕. ชั้นเจ้าหัวคูฝ่าย ๖. ชั้นเจ้าหัวคูด้าน ๗. ชั้นเจ้าหัวคูหลักคำ ๘. ชั้นเจ้าหัวคูลูกแก้ว ๙. ชั้นเจ้าหัวคูยอดแก้ว ๑๐. ชั้นราชกุหลวง

ชาวคำบลป่าสังข์ในสมัยโบราณเคารพบูชาพระรัตนตรัยอย่างถึงที่สุด เมื่อจาริกเรื่องราวในพระพุทธศาสนาด้วยอักษรขนิโค จะเรียกตัวอักษรที่ใช้จารขื่อรรถข้อธรรมนั้นว่า อักษรธรรม ประกอบด้วยธรรมอีสาน เมื่อจารเป็นหนังสือใบลานแล้วจะต้องเคารพบูชาเสมือนเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ห้ามเหยียบย่ำ หรือประมาทพระคัมภีร์ เวลาถือก็ยกขึ้นสูงหรือพาดไว้บนบ่าของผู้ถือ เมื่อพระภิกษุสามเณรรูปใดมีความวิริยะอุตสาหะเล่าเรียนจนจบบันไดจากบันไดนั้นมาบันไดปลาย ก็จะได้รับยกย่องให้เป็นที่พักพัก โดยจะได้รับการถวายสมณศักดิ์ซึ่งมีลำดับชั้น ดังต่อไปนี้ ลำดับสมณศักดิ์ของสงฆ์ฝ่ายปริยัติ ๑. ชั้นสำเร็จ ๒. ชั้นชา ๓. ชั้นกุ เมื่อมีการสถาปนาและเลื่อนสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ผู้สำเร็จการศึกษาและทรงคุณธรรมชั้นสูงจนเป็นที่เคารพสักการะตามลำดับชั้นดังกล่าวมา ทุกลำดับชั้นต้องผ่านการถวายน้ำสรง การดังกล่าวจึงจะถือว่าเสร็จสมบูรณ์ พิธีการสรงน้ำนั้นก็คือพิธีรดสรงหรือพิธีเถราภิเษกนั่นเอง

พิธีเถราภิเษกหรือรดสรง ของชาวคำบลป่าสังข์เป็นพิธีเลื่อนสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ตามประเพณี ซึ่งมีความสำคัญเข้มขลังและศักดิ์สิทธิ์ เพราะบางชั้นสมณศักดิ์พิธีการสรงน้ำนี้ยังเป็นที่นิยมปฏิบัติสำหรับชาวเมืองโดยทั่วไปด้วย อาจจะจัดทำพิธีขึ้นเองในงานบุญตามประเพณี เช่น บุญบั้งไฟซึ่งนิยมทำในเดือนหก เป็นต้น ส่วนพิธีเถราภิเษก หรือรดสรงที่ทำในท้องถิ่น มีดังต่อไปนี้

บริขารเครื่องยศ ธรรมเนียมการสถาปนาแต่งตั้งพระภิกษุสามเณร ผู้ทรงคุณวุฒิเยียบแหลมพระธรรมวินัย และเพียบพร้อมด้วยคุณความดี ให้ได้รับสมณศักดิ์ตามขั้นนั้น นิยมจัดหาบริขารเครื่องยศเพื่อถวายบูชาคุณความรู้ ความอุตสาหะวิริยะประกอบด้วย เครื่องครองของพระภิกษุสามเณรที่รดสรง มีอัฐบริขาร ๘ ได้แก่ ผ้าจีวร ๑ ผืน ผ้าสังฆาฏิ ๑ ผืน ผ้าสบง ๑ ผืน รัตประคด ๑ สาย มีดโกน ๑ เล่ม กलोंงเข็ม ๑ กलोंง ธรรมกรก ๑ อัน และมีดตัดเล็บ ๑ เล่ม นอกนี้มีผ้าห่มสีเหลืองหรือสีแดง ๑ ผืน รองเท้าคิปล ๑ คู่ ไม้เท้าเหล็ก ๑ อัน หมวก (หัวอม) ทำด้วยผ้าสีแดงปักด้วยไหมทอง สำหรับสวมทำเป็นเกศ ๑ ใบ และเมี่ยง (เตี๋ยง) ตาลปัตรรูปใบโพธิ์ ปกติใช้ปักด้วยเส้นไหม หลาบเงินหรือหลาบทอง เหตุที่ให้ชื่อว่า บริขารเครื่องยศ เพราะจัดหามอบถวายให้ในขณะที่ได้รับสถาปนาแต่งตั้ง คือ ได้รับยศแต่งตั้งหลาบเงิน คำว่า หลาบ เป็นศัพท์เก่าแก่ของชาวอีสาน หมายถึง ทรวงทอง ตันฐาน ความสวยงาม เช่น "คนนี้ได้หลาบได้ลายดี หรือมีหลาบหลาย"

หมายถึง เป็นคนที่มีทรวงทรงเหมาะสม สวยงาม หลาบเงิน คือ หลาบที่ทำด้วยเงิน ดีเป็นแผ่น เป็นต้น

เครื่องประกอบการสดสรง คือ ฮางสด (รางรดน้ำสรง) เทียนกิ่งหรือเทียนง่า คือ เทียนที่นำมาประกอบติดกันเหมือนกิ่งไม้ ๓ คู่ และเทียนกาบ ๓ คู่ สำหรับจุดบูชาที่ราวเทียนในฮางสด สรงเทียนเล่มบาท ๑ คู่ เทียนหนักเล่มละ ๑ บาท ๒ เล่ม สำหรับเป็นเทียนบูชา เทียนเล่มเบ็ญ ๑ คู่ หนักเล่มละ ๒ บาท ไข่มะพร้าวอ่อน ๒ ลูก เจียนหัวท้ายให้สวยงาม ปักเทียนไว้บนหัวมะพร้าว ชันหมากเบ็ง ๑ คู่ เทียนเล็ก ๑ คู่ พร้อมดอกไม้สำหรับให้ผู้รับการสดสรงถือนบูชา ขณะฟังผู้เฒ่าอ่านประกาศหินก้อนโต ๑ ก้อน สำหรับให้ผู้รับการสดสรงเหยียบในขณะสดสรง ได้ก้อนหินมีใบคุณใบยอหญ้าแพรกและใบตองรองไว้ โอง สำหรับใส่ผ้าหอมพร้อมน้ำอบน้ำหอม (น้ำอบน้ำหอม ประดิษฐ์ไปรวมพิธีต่างจัดทำไปเอง) บายศรี ๑ คู่ พร้อมเทียนอาดหรือเทียนชัย ปักบายศรีข้างละ ๑ เล่ม นอกนี้มีอุปกรณ์อื่น ๆ ตามความจำเป็น ขั้นตอนในพิธีสดสรง คือ ตั้งกองสดสรง แห่สมโภชมงคลในวันรวมหรือวันโฮม เสร็จพิธีแห่จึงอาราธนาพระภิกษุสามเณรขึ้นบนศาลาโรงธรรม พร้อมนำอุปกรณ์สดสรงไปประดิษฐานตามเดิม จึงทำพิธีสมโภช

ดังนั้นการสดสรงก็คือ งานประเพณีโบราณของชาวล้านช้าง กิจกรรมที่ชาวบ้านจัดขึ้นเพื่อยกย่องพระที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีคุณธรรม มีความสามารถในชุมชนขึ้นเป็น สำเร็จ ชา กู ฯลฯ พิธีสดสรงคือพิธีกรรมที่ชาวบ้านอาราธนาภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่มีจริยาวัตรน่าเลื่อมใส มีแว้วว่าจะสืบต่ออายุพุทธศาสนาได้ ให้มาสรงน้ำแล้วเปลี่ยนผ้าจีวรใหม่และจะสึกไม่ได้จนกว่าปีหนึ่งจะเวียนมาถึง ภิกษุที่เขานิมนต์มานั้นจะต้องรู้ตัวว่าเมื่อถูกสรงน้ำแล้วจะสึกไม่ได้ สมัยก่อนจริง ๆ นั้นเขาจะถือว่าเป็นการเลื่อนสมณศักดิ์ไปในตัวด้วย แต่ปัจจุบันเป็นเพียงได้เกียรติว่าเป็นพระที่ชาวบ้านเคารพนับถือไว้วางใจให้สืบศาสนา เป็นเจ้าวัดประจำหมู่บ้าน การสรงดังกล่าวจะมีผลต่อผู้นั้นเมื่อคราวสึกออกมาเป็นฆราวาส เช่น แทนนี้จะเป็น “ทิด” ก็กลายเป็น “จารย์” หรือ “จารย์ชา” หรือ “จารย์ครู” ไปเรื่อยๆ ตามจำนวนครั้งของการสรงน้ำที่ชาวบ้านอาราธนาไป การทำพิธีกันในระดับชาวบ้านโดยชาวบ้าน

ส่วนการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อ ประโยชน์และคุณค่าของประเพณีสดสรง ในสมัยโบราณการสดสรงจะเป็นการเลื่อนสมณศักดิ์ให้กับพระสงฆ์เพื่อใช้ในการปกครองพระสงฆ์ ส่วนในสมัยปัจจุบันประเพณีสดสรงมีผลทางด้านจิตวิทยามากกว่าที่จะมีผลทางด้านการปกครอง เพราะเนื่องจากการสดสรงทำเพื่อยกย่องพระภิกษุเพื่อเป็นผลกำลังใจให้แก่พระภิกษุ ซึ่งการบริหารปกครองของพระภิกษุสงฆ์จะขึ้นอยู่กับสมณศักดิ์ในปัจจุบัน คือ ชั้นสมเด็จพระสังฆราช ชั้นสมเด็จพระราชาคณะ ชั้นที่ริฎบัญญัติ ชั้นพระราชาคณะ ชั้นพระครูสัญญาบัตร ชั้นฐานานุกรม ชั้นเปรียญ ในแต่ละชั้นยังแบ่งออกหลายระดับ เช่น ชั้นพระราชาคณะ แบ่งเป็น พระครูสัญญาบัตร ดังนั้นใน

ปัจจุบันจึงเป็นการยกย่องพระภิกษุด้วยสมณศักดิ์ตามคุณงามความดีของท่านจึงมีผลทางด้านจิตวิทยา ดังนั้นพิธีกรรมสดสรงจึงเป็นประเพณีที่สำคัญที่แสดงถึงอัตลักษณ์เฉพาะทางวัฒนธรรมของชาวอีสานความเหมือนและต่างของชาวอีสานที่สืบสานประเพณีดังกล่าวระหว่างอีสานเหนือ อีสานกลาง และอีสานใต้กล่าวได้ว่าในทางพุทธศาสตร์เหมือนกัน แต่แตกต่างกันในทางพุทธวิธี ทั้งนี้เพราะความแตกต่างกันด้านภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมชุมชน และสังคม มีกาลเวลาเปลี่ยนผ่านเป็นปัจจัยแทรก ในอนาคตประเพณีสดสรง จะมีผลกระทบที่เกิดจากการดำรงสมณเพศของภิกษุในภาคอีสานซึ่งมีระยะเวลาสั้น ทำให้ขาดคุณสมบัติการสดสรง ค่านิยมของคนอีสานเปลี่ยนไป เพราะสมณศักดิ์ที่ได้รับพระราชทานคุณจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากกว่า ดังนั้นคณะสงฆ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีการสดสรงโดยการจัดประชุมสัมมนาเพื่อหารูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม และทำให้ผู้รับการสดสรงและชาวบ้านเห็นประโยชน์และคุณค่าของประเพณีบรรพบุรุษสร้างไว้เป็นมรดกที่สำคัญแก่อนุชนสืบต่อไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาทำให้พบประเด็นข้อเสนอแนะ ๒ ประเด็น ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

๑) คณะสงฆ์ภาคอีสานจังหวัดที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีสดสรง ควรส่งเสริมอนุรักษ์ประเพณีสดสรงหรือเกรากิเชกให้เป็นมรดกต่อไป

๒) ชาวพุทธอีสานในกลุ่มที่ยึดประเพณีสดสรง ควรอุปถัมภ์ส่งเสริมประเพณีพิธีเกรากิเชกหรือพิธีสดสรง เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีให้เป็นมรดกของอนุชนรุ่นหลังสืบไป

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อในประเพณีสดสรงของชาวดำบลป่าสังข์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งผู้วิจัยยังเห็นว่า ยังมีประเด็นอื่นๆที่ควรศึกษาอยู่ ดังนี้

๑. ควรศึกษาเปรียบเทียบการศึกษาวเคราะห์ความเชื่อในประเพณีสดสรงของชาวดำบลป่าสังข์ ในแต่ละด้าน ด้วยการวิเคราะห์ให้เห็นจุดเด่น จุดด้อย ความแตกต่างกับพื้นที่อื่นๆ

๒. ควรศึกษาคุณค่าและประโยชน์การศึกษาวเคราะห์ความเชื่อในประเพณีสดสรงของชาวดำบลป่าสังข์ อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด กับประเพณีสดสรงของชุมชนจังหวัดอื่นๆของภาคอีสาน

๓. ควรศึกษาเปรียบเทียบประเพณีสดสรงของชาวอีสานประเทศไทย กับประเพณีสดสรงชาวพุทธ สเปน.ลาว